

RAAP-NOTITIE 1767

**Project N201, onderzoeksgebied
projectdeel aansluiting Fokkerweg op A9**
Gemeenten Haarlemmermeer, Amsterdam en Amstelveen
Archeologisch, historisch-geografisch en
architectuurhistorisch bureauonderzoek

Colofon

Opdrachtgever: Provincie Noord-Holland

Titel: Project N201, onderzoeksgebied projectdeel aansluiting Fokkerweg op A9, gemeenten Haarlemmermeer, Amsterdam en Amstelveen; archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek

Status: eindversie

Datum: juli 2006

Auteurs: *drs. C.M. Soonius & drs. D. Bekius*

Projectcode: SRNF

Bestandsnaam: N01767-SRNFc.doc

Projectleider: drs. C.M. Soonius

Projectmedewerker: drs. D. Bekius

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer/CIS-code: niet van toepassing

Autorisatie: drs. I.A. Schute

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

telefoon: 020-463 4848

Zeeburgerdijk 54

telefax: 020-463 4949

1094 AE Amsterdam

E-mail: raap@raap.nl

Postbus 1347

1000 BH Amsterdam

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2006

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2006 een bureauonderzoek uitgevoerd in het kader van het project N201, projectdeel aansluiting Fokkerweg op A9. Doel van dit onderzoek was het opsporen van mogelijk aanwezige archeologische, historisch-geografische en/of architectuurhistorische waarden en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en diepteligging ervan.

Archeologie

Uit het archeologisch bureauonderzoek blijkt dat de voor het onderzoeksgebied geldende lage archeologische verwachting voor vindplaatsen uit het Neolithicum door middel van eerder uitgevoerd archeologisch veldonderzoek in de aangrenzende Haarlemmermeerpolder voldoende is getoetst. Bovendien zijn de sedimenten waarop mogelijk bewoning uit het Neolithicum kan voorkomen door de aanleg van het Amsterdamse Bos verstoord. Voor vindplaatsen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd geldt dat deze als gevolg van het uitvenen van de veenpolders (Schinkelpolder en de Rietwijk en Rietwijkeroodpolder) en de aanleg van het Amsterdamse Bos grotendeels zijn verdwenen.

De sedimenten die in het onderzoeksgebied aan het oppervlak liggen, zijn door hun ouderdom alleen bewoonbaar geweest in het Neolithicum. Door de aanleg van het Amsterdamse Bos zijn deze afzettingen aangetast. Er is geen inzicht meer te verkrijgen in het voorkomen van kreekruigen en oeverwallen waarop zich mogelijk (bewonings)sporen uit het Neolithicum kunnen bevinden. In de Late Middeleeuwen heeft bewoning op het veenpakket plaatsgevonden, dat nu echter in zijn geheel is verdwenen als gevolg van de vervening. De inpoldering van de Schinkelpolder dateert uit 1852 en de Rietwijk en Rietwijkeroodpolder uit 1908.

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten wordt ten aanzien van het onderzoeksgebied geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de beleidsmedewerker archeologie van de provincie Noord-Holland (drs. A.A. van Duinen).

Historische geografie en architectuurhistorie

Uit de cultuurhistorische waardenkaart (CHW) Noord-Holland en het digitale informatiesysteem KennisInfrastructuur CultuurHistorie (KICH) zijn in het onderzoeksgebied 8 historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen geïventariseerd. Het betreft het Amsterdamse Bos en karakteristieke onderdelen van de Schinkelpolder en de Haarlemmermeerpolder. In § 3.5 is van deze elementen en patronen een beknopte beschrijving opgenomen. Het Amsterdamse Bos is op de CHW Noord-Holland geclassificeerd als van 'van zeer hoge waarde', de onderdelen van de Haarlemmermeerpolder en de Schinkelpolder als 'van waarde'. Voor deze elementen en patronen is specifiek cultuurhistorisch beleid geformuleerd. De gegevens uit het KICH voegen in het kader van het onderhavige onderzoek geen relevante informatie toe.

Binnen het beperkte kader van onderhavig onderzoek zijn alleen objecten uit de CHW Noord-Holland, het KICH en de historische topografische kaart uit de periode 1894-1923 geïventariseerd en heeft geen visuele inspectie plaatsgevonden. Naar verwachting bevinden zich in het onderzoeksgebied geen historisch-geografische en architectuurhistorische waarden van belang die niet in het kader van dit onderzoek zijn geïventariseerd. Door het ontbreken van een visuele inspectie is dit echter niet uitputtend gecontroleerd. Tevens kon door het ontbreken van een visuele inspectie niet worden nagegaan in hoeverre de cultuurhistorische waarderings van de CHW Noord-Holland nog op de actuele situatie van toepassing zijn.

Voor de omgang met betrekking tot historisch-geografische en architectuurhistorische waarden in het onderzoeksgebied wordt geadviseerd om bij de uitvoering van de voorgenomen ingrepen te handelen in overeenstemming met het wettelijke kader voor de ruimtelijke ordening en de monumentenzorg en de beleidsvoornemens uit de provinciale beleidsnota 'Cultuurhistorische regio-profielen'. Vanuit dit perspectief zijn in § 4.2 meer specifieke aanbevelingen geformuleerd.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van de provincie Noord-Holland heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juli 2006 een archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek uitgevoerd in het kader van het project N201, projectdeel aansluiting Fokkerweg op de A9 in de gemeenten Haarlemmermeer, Amsterdam en Amstelveen. Dit projectdeel betreft de aanleg van een nieuwe (extra) oprit op de A9 en de vergroting van de verkeerscapaciteit van de voorliggende (lokale) wegvakken op de Schipholdijk.

Onderhavig bureauonderzoek diende te worden uitgevoerd omdat de realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot de aantasting of vernietiging van cultuurhistorische waarden. Doel was het opsporen van aanwezige en te verwachten archeologische, historisch-geografische en/of architectuurhistorische waarden en, voor zover mogelijk, een eerste indruk te geven van de kwaliteit (gaafheid en conservering), aard, datering, omvang en - indien relevant - diepteligging hiervan. Vooraf zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. Welke gegevens zijn reeds bekend met betrekking tot geo(morfo)logische, bodemkundige, archeologische, historisch-geografische en historisch-bouwkundige aspecten in het onderzoeksgebied?
2. Kunnen op basis van de geraadpleegde bronnen in het onderzoeksgebied archeologische, historisch-geografische en/of historisch-bouwkundige waarden worden geïdentificeerd, die (mogelijk) worden bedreigd door de voorgenomen ingrepen? En zo ja, welke?
3. Wat is op basis van de bekende geo(morfo)logische, bodemkundige, archeologische, historisch-geografische en historisch-bouwkundige gegevens de gespecificeerde verwachting ten aanzien van nog onbekende archeologische waarden in het onderzoeksgebied.
4. Is in het onderzoeksgebied vervolgonderzoek noodzakelijk en welke methoden zouden hierbij kunnen worden ingezet?

1.2 Onderzoeksgebied

Begrenzing

Om een goede indruk te kunnen verkrijgen van de ruimtelijke context van voor de planrealisatie relevante cultuurhistorische elementen en patronen is gekozen voor een onderzoeksgebied van grotere omvang dan het aan te leggen wegtracé. Het onderzoeksgebied omvat de zone die zich uitstrekt tot een afstand van 250 meter aan weerszijden van het nieuw aan te leggen wegtracé (zie figuur 1). Het

gebied staat afgebeeld op de kaartblad 25D van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000); de centrumcoördinaat is 116.200/480.400.

Wettelijke en beleidsmatige context

Op het onderzoeksgebied is provinciaal cultuurhistorisch beleid van toepassing. Dit beleid, dat onder meer betrekking heeft op elementen en patronen uit de CHW Noord-Holland, is verwoord in de beleidsnota 'Cultuurhistorische regioprofielen' (Provincie Noord-Holland, 2003a) en verwerkt in het Streekplan Noord-Holland Zuid (Provincie Noord-Holland, 2003b).

1.3 Onderzoekopzet en richtlijnen

Het onderzoek bestond uit een bureauonderzoek. Het archeologisch deel is uitgevoerd volgens de hiervoor geldende normen en richtlijnen die zijn vastgelegd in het Handboek ROB-specificaties (Brinkkemper e.a., 1998). RAAP Archeologisch Adviesbureau en de door RAAP toegepaste procedures zijn goedgekeurd door het College voor de Archeologische Kwaliteit (CvAK), de instelling die het beheer heeft over de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) en die valt onder de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; <http://www.sikb.nl>).

Het onderzoek sluit aan op het eerder in 2006 uitgevoerde archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek ten behoeve van de N201-deelprojecten 'Aansluiting op de A4 met parallelwegen' en 'Kruisweg 2 x 3 rijstroken' (Soonius & Bekius, 2006a). Daarnaast sluit het onderzoek aan op de gelijktijdig uitgevoerde cultuurhistorische bureauonderzoeken ten behoeve van de deelprojecten 'Omlegging Schiphol-Rijk' en 'Fokkerweg 2 x 2 rijstroken' (Soonius & Bekius, 2006b & 2006c).

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in deze notitie genoemde archeologische en historische perioden. Enkele vaktermen worden achter in deze notitie beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden archeologie

Het archeologisch bureauonderzoek is uitgevoerd om na te gaan of er al archeologische vondsten in het onderzoeksgebied geregistreerd staan en om de landschappelijke (geologische en bodemkundige) kenmerken alsmede de gespecificeerde archeologische verwachting te bepalen. In het kader van het bureauonderzoek zijn verschillende bronnen geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Om inzicht te krijgen in het voorkomen van archeologische vindplaatsen in of nabij het onderzoeksgebied is het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS) van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort geraadpleegd. (in de loop van 2006 zal de ROB opgaan in de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg [RACM]). Daarnaast is gebruik gemaakt van de volgende bronnen:

- Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 24 Oost (gedeeltelijk) en Blad 25 West Zandvoort-Amsterdam (Vos, 1992);
- Foto-atlas Noord-Holland (ROBAS Producties, 1989);
- Geomorfologische Kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Blad 24 en Blad 25 West Zandvoort-Amsterdam (Van den Berg & Kluiving, 1992);
- literatuur met betrekking tot het onderzoeksgebied en de directe omgeving (zie literatuurlijst achter in dit rapport).

Tijdens het bureauonderzoek is vooral aandacht besteed aan de bestudering van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), dat door de opdrachtgever voor dit project ter beschikking werd gesteld, in combinatie met resultaten van eerder uitgevoerd archeologisch (veld)onderzoek in het onderzoeksgebied en de directe omgeving.

2.2 Methoden historische geografie en architectuurhistorie

Het bureauonderzoek ten behoeve van de inventarisatie van historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen bestond uit de bestudering en selectie van bruikbare gegevens uit de Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW) Noord-Holland, regio Meerlanden en Amsterdam (zie <http://chw.noord-holland.nl/>) en het digitale informatiesysteem Kennis-Infrastructuur Cultuurhistorie (KICH, zie <http://www.kich.nl/>). Hieruit zijn bekende en nog bestaande historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen in het onderzoeksgebied geïnventariseerd. Daarbij is ook nagegaan of zich in het onderzoeksgebied beschermde rijksmonumenten

bevinden. Tevens zijn de relevante bladen van de historische topografische kaart schaal 1:25.000 uit de periode 1894-1923 geraadpleegd (Gras, 2003), met het doel eventueel nog bestaande historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen in beeld te krijgen die niet zijn opgenomen in de CHW Noord-Holland en het KICH.

De geïventariseerde elementen en patronen zijn weergegeven op een historisch-geografische en architectuurhistorische overzichtskaart van het onderzoeksgebied (schaal 1:20.000; figuur 3). Deze kaart biedt inzicht in de oorspronkelijke aard en functie van de geïventariseerde verschijnselen. Ten behoeve van een omschrijving van de geïventariseerde verschijnselen is aanvullende literatuur geraadpleegd (zie literatuurlijst).

Voor de waardering van de geïventariseerde elementen en patronen is tijdens onderhavig onderzoek uitgegaan van de waarderingen uit de CHW Noord-Holland die zijn gekoppeld aan het provinciale cultuurhistorische beleid. Deze waardering kent een gradatie in 3 in waarde oplopende klassen: 'van waarde', 'hoge waarde' en 'zeer hoge waarde'. Elementen en patronen in de categorie 'van waarde' zijn van cultuurhistorische betekenis en dienen zo mogelijk te worden behouden of te worden ingepast in nieuwe ruimtelijke plannen. Behoud is voor deze categorie echter niet noodzakelijk. Elementen en patronen in de categorieën 'hoge waarde' en 'zeer hoge waarde' zijn in principe wel behoudenswaardig. Op deze laatste 2 categorieën is specifiek cultuurhistorisch beleid uit de nota 'Cultuurhistorische regioprofielen' van toepassing (Provincie Noord-Holland, 2003a: 7-9).

3 Resultaten

3.1 Geologie en geomorfologie

De geologische ontstaansgeschiedenis van het plangebied is kenmerkend voor grote delen van West-Nederland. Op circa 9,0 à 12,0 m -NAP ligt de top van een dik pakket zand: het zogenaamde dekzand (Riezebos & Du Saar, 1969). Dit dekzand is afgezet gedurende het Weichselien (115.000 tot 10.000 jaar geleden), de laatste ijstijd van het Pleistoceen. Rond 10.000 geleden eindigde het Pleistoceen en begon het huidige tijdvak: het Holoceen. Het Holoceen wordt gekenmerkt door een warmer klimaat, waardoor de landijskappen die tijdens het Weichselien waren gevormd, smolten en er een grootschalige en relatief snelle zeespiegelstijging optrad; iets meer dan één meter per eeuw tot 6000 BP (De Groot, 1994). Ook in Nederland waren de gevolgen van deze zeespiegelstijging merkbaar. Gelijktijdig met de stijging van de zeespiegel steeg ook het grondwater en ontstonden goede condities voor veengroei. In grote delen van West-Nederland ontwikkelde zich op het pleistocene dekzand een veenlaag: het zgn. Basisveen. Vanaf circa 7000 jaar voor Chr. werd de directe invloed van de zee in ons kustgebied merkbaar. Het zeewater brak op verschillende plaatsen door de kust en drong tot diep in het achterland door, waarbij door kreek- en geulsystemen zanden en kleien werden afgezet. Aldus ontstond in grote delen van West-Nederland een uitgestrekt wadden- en kweldergebied. De sedimenten die in deze periode zijn afgezet, worden tot de Afzettingen van Calais gerekend. De Schinkelpolder en de polder Rietwijk en Rietwijkeroordpolder lagen in het wadden- en kweldergebied dat via het Zeegat van Hoofddorp in verbinding stond met de zee. In het onderzoeksgebied zijn de Afzettingen van Calais circa 6,0 à 7,0 m dik en liggen tegenwoordig aan het oppervlak. Rond 3800 voor Chr. werd de invloed van de zee minder sterk. Veel zeegaten langs de Nederlandse kust verzandden en er ontstond een vrijwel gesloten kustgordel met strandwallen. Het Zeegat van Hoofddorp was één van de eerste zeegaten die zich sloot (ca. 3800 voor Chr.). In het gebied achter de kustgordel vond opnieuw veengroei plaats: op de Afzettingen van Calais vormde zich het zogenaamde Hollandveen. Het onderzoeksgebied werd met circa 4,0 m (of meer) veen bedekt (Van den Berg & Kluiving, 1992). In grote delen van West-Nederland is het Hollandveen in de loop van de tijd door natuurlijke erosie (oeverafslag) of menselijk handelen (vervening voor turfwinning) verdwenen en ontstonden er binnenmeren gescheiden door stroken veenland. Het onderzoeksgebied ligt in de Schinkelpolder en de Rietwijk en Rietwijkeroordpolder. Dit waren oorspronkelijk veenpolders die respectievelijk in 1852 en 1908 waren drooggemaakt, nadat de gelijknamige veenpolders waren uitgeveend.

Het onderzoeksgebied staat op de geomorfologische kaart aangegeven als niet gekarteerd, aangezien het onderzoeksgebied door het Amsterdamse Bos loopt dat vanaf de jaren 30 van de 20e eeuw is aangelegd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

3.2 Bodem

De bodem in het onderzoeksgebied bestaat hoofdzakelijk uit vergraven kalkrijke leek- en woudeerdgronden met grondwatertrap VI (Vos, 1992: codes pMn55A en pMn85A). Het Amsterdamse bos is in de crisisjaren 1929-1939 in het kader van de werkverschaffing hoofdzakelijk met handkracht aangelegd (figuur 3: CHW-code MLA 050 B). Hierbij is de grond meestal diep, maar plaatselijk ook zeer ondiep omgewerkt. Op de hogere plaatsen in het bos bestaat de bovengrond uit zavel, in de lager gelegen bosgedeelten meestal uit klei. Op speelweiden is vaak een zand- of zavelaagje aangebracht (Vos, 1992).

3.3 Archeologie

In ARCHIS staat 1 archeologische vindplaats geregistreerd uit de omgeving van het onderzoeksgebied. Het betreft een aardewerkvindplaats uit de Late Middeleeuwen (figuur 2: ARCHIS-waarnemingsnummer 18579). Hier is door de AWN-afdeling Amsterdam laat-middeleeuws aardewerk gevonden bij graafwerk aan de oostkant van de Bovenkerkerweg na de afbraak van het bejaardenhuis Vredeveld (Woltering, 1988).

In de jaren 90 van de 20e eeuw is op verschillende locaties in de Haarlemmermeerpolder archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek richtte zich met name op de mogelijke aanwezigheid van (bewonings)sporen uit het Neolithicum op de in het kwelderlandschap behorende bij het zeegat van Hoofddorp aanwezige krekens en oeverwallen (o.a. Molenaar, 1999, 2000; Schute, 1998). Het niet voorkomen van (bewonings)sporen uit de Prehistorie op de kreekruigen en oeverwallen is wellicht te verklaren uit het feit dat de invloed van de zee en later de snelle veengroei voor ongunstige condities voor (langdurige) bewoning hebben gezorgd.

AHN en luchtfoto's

Voor dit onderzoeksgebied was geen volledig Actueel Hoogtebestand Nederland beschikbaar. De aanleg van het Amsterdamse Bos en de aanwezige wegen maken dat dit onderzoeksgebied weinig geschikt is voor een AHN-analyse. Hetzelfde geldt voor het analyseren van luchtfoto's op het voorkomen van oeverwallen.

3.4 Historische geografie en architectuurhistorie

CHW Noord-Holland

Volgens de CHW Noord-Holland (<http://chw.noord-holland.nl/>) bevinden zich in het onderzoeksgebied acht historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen. Deze worden hieronder beschreven en zijn, voorzien

van de CHW-code, afgebeeld op figuur 3. Ten behoeve van de omschrijving van de geïnventariseerde elementen en patronen is aanvullende literatuur geraadpleegd.

Amsterdamse Bos (CHW-code MLA 050 B)

1. **Cultuurhistorische typering:** stadspark
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 20e eeuw
4. **Waardering:** zeer hoge waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** het Amsterdamse Bos is aangelegd tussen 1934 en 1967, als recreatiebos voor de groeiende bevolking van Amsterdam. Het bos is aangelegd in het noordoostelijk deel van de Schinkelpolder en in de Rietwijk en Rietwijkeroordpolder, ten tijde van de bosaanleg twee droogmakerijen die respectievelijk in 1852 en 1908 waren aangelegd nadat de gelijknamige veenpolders waren uitgeveend. Het ontwerp van het bosgebied, vervaardigd door C. van Eesteren en J.H. Mulder, is sterk geïnspireerd op de Engelse landschapstijl. Recreatieve voorzieningen, zoals de Bosbaan, de manege, het openluchttheater en sportterreinen en speelweiden, zijn in het park geïntegreerd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Schinkelpolder (CHW-code MLA 051 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** droogmakerij
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** de Schinkelpolder is van oorsprong een laat-middeleeuwse veenontginning in het dorpsgebied van Aalsmeer die in de periode rond 1800 is verveend. Door de vervening ontstond in de polder een plas die in 1852 is drooggelegd. De droogmaking werd mogelijk doordat de Haarlemmermeer kort daarvoor was drooggelegd. Met name het zuidwestelijke deel van de Schinkelpolder draagt nog het karakter van een droogmakerij. In het noordoostelijke deel van de polder is in de 20e eeuw het Amsterdamse Bos aangelegd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Ringdijk Schinkelpolder (MLA 090 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** ringdijk
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde

5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** om de Schinkelpolder droog te kunnen leggen, is een ringdijk aangelegd. Voor de afwatering kon gebruik worden gemaakt van de ringvaart van de Haarlemmermeer.

Wegenpatroon Schinkelpolder (MLA 156 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** wegenpatroon droogmakerij
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** na de drooglegging werd in de Schinkelpolder in rechthoekige perceelstroken verkaveld. In aansluiting op dit verkavelingspatroon zijn ook de wegen in de nieuwe Haarlemmermeerpolder volgens een rechthoekig stramien aangelegd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Onderdelen Haarlemmermeer:

Ringvaart Haarlemmermeer (CHW-code MLA 109 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** ringvaart
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** om de Haarlemmermeer droog te kunnen leggen, werden in 1848 eerst een ringvaart en een ringdijk aangelegd. Met behulp van 3 stoomgemalen op de ringdijk werd het water uit de Haarlemmermeer naar de ringvaart gepompt en vandaar naar het IJ gevoerd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Ringdijk Haarlemmermeer (CHW-code MLA 110 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** ringdijk
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** om de Haarlemmermeer droog te kunnen leggen, werden in 1848 eerst een ringvaart en een ringdijk aangelegd. De ringdijk werd aangelegd met grond die was vrijgekomen bij het graven van de ringvaart en

zand dat ten zuiden van Bennebroek was gewonnen (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Afwateringspatroon Haarlemmermeer (CHW-code MLA 111 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** afwateringspatroon
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** om de waterhuishouding in de nieuwe droogmakerij goed te kunnen reguleren, werd na de drooglegging volgens een rechthoekig stramien een uitgebreid netwerk van tochten en sloten aangelegd in de Haarlemmermeer (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

Wegenpatroon Haarlemmermeer (CHW-code MLA 159 G)

1. **Cultuurhistorische typering:** wegenpatroon droogmakerij
2. **Cultuurhistorische eenheid:** -
3. **Ontstaansperiode:** 19e eeuw
4. **Waardering:** van waarde
5. **Beschermingsstatus:** -
6. **Monumentnummer:** -
7. **Omschrijving:** in aansluiting op het rechthoekige netwerk van waterlopen werden ook de wegen in de nieuwe Haarlemmermeerpolder volgens een rechthoekig stramien aangelegd (Haartsen, Lenten & Ten Oever-van Dijk, 2001).

KICH

Volgens het digitale informatiesysteem KICH (<http://www.kich.nl/>) bevinden zich in het onderzoeksgebied 3 historisch-geografische elementen en behoort het onderzoeksgebied deels tot het aandachtsgebied Haarlemmermeer. Hieronder wordt kort de relevante informatie uit het KICH over deze objecten vermeld. Vanwege de overlappingen met de objecten uit de CHW Noord-Holland zijn de objecten uit het KICH niet apart afgebeeld op figuur 3. Ze zijn op figuur 3 herkenbaar aan hun toponiemen. In het onderzoeksgebied bevinden zich volgens het KICH geen rijksbeschermden bouwkundige monumenten.

Haarlemmermeer (KICH-aandachtsgebied 82)

Overlapt in dit onderzoeksgebied niet met de CHW-code MLA 045G, die betrekking heeft op het deel van de Haarlemmermeer dat in de CHW gewaardeerd is als 'van waarde'.

Waardering in KICH: van belang

Ringvaart Haarlemmermeer

Overlapt met CHW-code MLA 109G.

Waardering in KICH: (inter)nationaal kenmerkend (niet expliciet gewaardeerd).

Ringdijk Haarlemmermeer

Overlapt met CHW-code MLA 110G.

Waardering in KICH: (inter)nationaal kenmerkend (niet expliciet gewaardeerd).

Schipholweg

Overlapt met deel van CHW-code MLA 159G.

Waardering in KICH: (inter)nationaal kenmerkend (niet expliciet gewaardeerd).

Historische topografische kaart Noord-Holland

In aanvulling op de CHW Noord-Holland en het KICH zijn de historische topografische kaart, schaal 1:50.000 uit de periode 1849-1859 (Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990) en de historische topografische kaart, schaal 1:25.000 uit de periode 1894-1923 geraadpleegd (Gras, 2003: bladnummer 366) en vergeleken met de situatie op de huidige topografische kaart 1:25.000. In aanvulling op de geïnventariseerde elementen en patronen uit de CHW Noord-Holland en het KICH leverde dit informatie op over twee voormalige landschapselementen, waarvan op grond van de situatie op de huidige topografische kaart is aangenomen dat ze momenteel zijn verdwenen, maar waarvan nog wel een effect in het huidige landschap waarneembaar is. De huidige Burgemeester A. Colijnweg volgt het tracé van de voormalige Schipholkade. Deze kade vormde de scheiding tussen de voormalige Rietwijk en Rietwijkeroordpolder en de Schinkelpolder voordat het Amsterdamse Bos en de Burgemeester A. Colijnweg werden aangelegd. Op de plaats waar de A9 en de Schipholweg/Burgemeester A. Colijnweg de ringvaart van de Haarlemmermeer kruisen, heeft het voormalige Fort Schiphol gelegen. Dit fort behoorde tot de Stelling van Amsterdam en werd aangelegd in de jaren 40 van de 19e eeuw ter verdediging van de toegangen over de ringvaart en de ringdijk van de Haarlemmermeer. In 1934 is het fort gesloopt om de draaibrug tussen de Schipholweg en de Burgemeester A. Colijnweg in de ringvaart te kunnen leggen. De plaatselijke verbreding in de ringvaart doet nog herinneren aan de aanwezigheid van het voormalige fort (<http://www.stelling-amsterdam.org/index.htm?forten/schiphol/info.htm>).

3.5 Cultuurhistorische waarden en verwachtingen

Archeologie

Archeologische waarden

Op basis van het bureauonderzoek kan worden gesteld dat er geen bekende archeologische waarden in het onderzoeksgebied aanwezig zijn.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van het bovenstaande kan worden gesteld dat voor het onderzoeksgebied een zeer lage archeologische verwachting geldt voor vindplaatsen uit het Neolithicum en de Late Middeleeuwen. Dit volgt uit het voorkomen van vergraven kalkrijke, zandige, zavelige en kleiige afzettingen tot aan het oppervlak, die als gevolg van de snelle uitbouw van de kust snel overveend zijn geraakt en door de aanleg van het Amsterdamse Bos zijn verstoord. De veenpolders Schinkelpolder en de Rietwijk en Rietwijkeroordpolder zijn uitgeveend en in resp. 1852 en 1908 drooggemaakt. Hierdoor zijn aanwezige bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd vrijwel geheel verdwenen.

Historische geografie en architectuurhistorie

Uit de CHW Noord-Holland en het KICH zijn in het onderzoeksgebied 8 historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen geïnterpreteerd. Vergelijking van de historische topografische kaarten uit de perioden 1849-1859 (schaal 1:50.000) en 1894-1923 (schaal 1:25.000) met de situatie op de huidige topografische kaart (schaal 1:25.000) heeft informatie opgeleverd over 2 historische landschapselementen (voormalige fort en Schipholkade) die van betekenis zijn geweest voor de vorm van de ringvaart van de Haarlemmermeer en het tracé van de Burgemeester A. Colijnweg in het onderzoeksgebied, maar zelf waarschijnlijk geheel zijn verdwenen.

Op basis van de informatie uit de geraadpleegde bronnen wordt niet verwacht dat zich in het onderzoeksgebied historisch-geografische en architectuurhistorische waarden van belang bevinden die niet in het kader van dit onderzoek zijn geïnterpreteerd.

De elementen en patronen die uit het KICH zijn geïnterpreteerd overlappen vrijwel volledig met die uit de CHW Noord-Holland. Zowel met betrekking tot de inventarisatie als de waardering van de elementen en patronen is de CHW Noord-Holland echter uitgebreider dan het KICH. Aan onderhavig onderzoek voegt het KICH feitelijk geen relevante informatie toe. Voorts heeft het raadplegen van historische topografische kaarten niet geleid tot de identificatie van nog bestaande historisch-geografische en/of architectuurhistorische elementen en patronen in het onderzoeksgebied die niet al in de CHW Noord-Holland of het KICH zijn opgenomen. Derhalve wordt voor de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek de informatie uit de CHW als uitgangspunt genomen.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Archeologie

Uit het archeologisch bureauonderzoek dat is uitgevoerd in het kader van de geplande ingrepen blijkt dat voor het onderzoeksgebied een zeer lage archeologische verwachting geldt voor vindplaatsen uit het Neolithicum. Deze verwachting is mede gebaseerd op eerder uitgevoerd archeologisch veldonderzoek naar de oude oeverwallen die in de Haarlemmermeer, maar ook in onderhavig onderzoeksgebied, aan het oppervlak liggen (o.a. Schute, 1998; Molenaar, 1999 en 2000). Deze sedimenten zijn door hun ouderdom alleen in het Neolithicum bewoonbaar geweest. Het niet voorkomen van (bewonings)sporen uit het Neolithicum op de kreekruggen en oeverwallen is goed te verklaren uit het feit dat de invloed van de zee en later de snelle veengroei tot ongunstige condities voor (langdurige) bewoning hebben geleid. Bovendien geldt voor onderhavig onderzoeksgebied dat de bodem flink is verstoord bij de aanleg van het Amsterdamse Bos. Bewoning in de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd heeft plaatsgevonden in de veenpolders die in de 19e eeuw zijn uitgeveend. Hierdoor zijn bewoningsresten uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe tijd vrijwel geheel verdwenen.

De kans dat bij de voorgenomen ontwikkelingen in het kader van dit deelproject archeologische waardevolle resten worden aangetroffen, is zeer gering.

Historische geografie en architectuurhistorie

Uit de CHW Noord-Holland en het KICH zijn in het onderzoeksgebied 8 historisch-geografische en architectuurhistorische elementen en patronen geïnventariseerd. Het betreft het Amsterdamse Bos en karakteristieke onderdelen van de Schinkelpolder en de Haarlemmermeerpolder (zie § 3.5 voor een beschrijving van deze elementen en patronen). Het Amsterdamse Bos is in het kader van de CHW Noord-Holland geclassificeerd als 'van zeer hoge waarde', de onderdelen van de Schinkelpolder en de Haarlemmermeerpolder als 'van waarde'. Voor deze elementen en patronen is door de provincie Noord-Holland specifiek cultuurhistorisch beleid geformuleerd (Provincie Noord-Holland, 2003a). Over een aantal van de geïnventariseerde elementen en patronen is tevens informatie opgenomen in het KICH, maar deze is minder uitvoerig dan de CHW en hieraan is geen specifiek beleid verbonden.

Een vergelijking van historische topografische kaarten met de situatie op de huidige topografische kaart heeft niet geleid tot de identificatie van nog

bestaande historisch-geografische en/of architectuurhistorische elementen en patronen die niet al in de CHW Noord-Holland of het KICH zijn opgenomen.

Binnen het beperkte kader van onderhavig onderzoek zijn alleen objecten uit het KICH en van de CHW Noord-Holland geïnventariseerd en heeft geen visuele inspectie plaatsgevonden. Naar verwachting bevinden zich in het onderzoeksgebied geen historisch-geografische en architectuurhistorische waarden van belang die niet in het kader van dit onderzoek zijn geïnventariseerd. Door het ontbreken van een visuele inspectie is dit echter niet uitputtend gecontroleerd. Tevens kon door het ontbreken van een visuele inspectie niet worden nagegaan in hoeverre de cultuurhistorische waarderings van de CHW Noord-Holland nog op de actuele situatie van toepassing zijn.

4.2 Aanbevelingen

Algemeen

Voor de omgang met cultuurhistorische waarden in het onderzoeksgebied wordt bij uitvoering van de plannen geadviseerd om te handelen in overeenstemming met het wettelijke kader voor de ruimtelijke ordening en de monumentenzorg, alsmede de gebiedspecifieke beleidsvoornemens uit de nota 'Cultuurhistorische regioprofielen' (Provincie Noord-Holland, 2003a). Meer concreet vloeien hieruit ten aanzien van de archeologische verwachting en de geïnventariseerde cultuurhistorische elementen en patronen de onderstaande aanbevelingen voort.

Archeologie

Op grond van het ontbreken van aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten en de geconstateerde lage archeologische verwachting wordt ten aanzien van het archeologisch aspect in dit project geen vervolgonderzoek aanbevolen.

Met betrekking tot de bevindingen van onderhavig onderzoek dient contact opgenomen te worden met de beleidsmedewerker archeologie van de provincie Noord-Holland (drs. A.A. van Duinen).

Historische geografie en architectuurhistorie

Amsterdamse Bos

Het provinciale cultuurhistorische beleid voor het Amsterdamse Bos is gericht op versterking en bij herinrichting van het bos dient rekening te worden gehouden met de cultuurhistorische waarde van dit terrein.

De voorgenomen ingrepen in het kader van dit deelproject aan de N201 in het Amsterdamse Bos zijn gekoppeld aan de reeds bestaande wegtracés van de A9, de Burgemeester A. Colijnweg en de Nieuwe Meerweg. Vanuit cultuurhistorisch perspectief bezien is dit de meest optimale inpassing van de werkzaamheden in het Amsterdamse Bos en daarom wordt nadrukkelijk geadviseerd om de lokalisering van de voorgenomen ingrepen niet te wijzigen. In ieder geval dient

de aanleg van nieuwe wegtracés ten noorden van de A9 en ten zuiden van de Burgemeester A. Colijnweg zoveel mogelijk te worden vermeden. Om verlies van de visuele belevingswaarde van het bos zoveel mogelijk te beperken, wordt aanbevolen om verwijdering van de aanwezige hoogopgaande vegetatie in de zone tussen de A9 en de Burgemeester A. Colijnweg zoveel mogelijk te vermijden of - indien dit niet mogelijk is - deze na afronding van de werkzaamheden te vervangen door nieuwe vegetatie tussen deze beide wegen. Naast de visueel waarneembare effecten van de voorgenomen ingrepen mag worden verwacht dat de capaciteitsvergroting van de wegen zal leiden tot een toename van de verkeersdrukke en geluidsoverlast. Als compensatie voor het verlies aan belevingswaarde van het bos door een toename van de geluidsoverlast kan worden gedacht aan de aanleg van een geluidswal langs de zuidzijde van Burgemeester A. Colijnweg. Bij de landschappelijke inpassing van een dergelijke geluidswal kan wellicht gebruik worden gemaakt van het historische gegeven dat hier de voormalige Schipholkade heeft gelegen.

Haarlemmermeer

Het provinciale cultuurhistorische beleid ten aanzien van de ringdijk en de ringvaart van de Haarlemmermeer, beide onderdelen van de ruimtelijke hoofdstructuur van de droogmakerij, is gericht op duurzaam behoud. Bij de uitvoering van de werkzaamheden in het kader van dit deelproject aan de N201 wordt daarom aanbevolen om ingrepen aan de ringvaart zoveel mogelijk te vermijden of - indien dit niet mogelijk is - zoveel mogelijk te beperken. Aanbevolen wordt om bij de ingrepen aan de Schipholdijk zoveel mogelijk te streven naar het behoud en de profilering van de herkenbaarheid van de ringdijk. Dit kan worden bereikt door het dijklichaam aan de polderzijde te voorzien van een duidelijk herkenbaar talud (voldoende steil en zichtbaar), waardoor het contrast tussen de dijk en de achterliggende droogmakerij wordt geaccentueerd. Verder zou de herkenbaarheid van de dijk bijvoorbeeld kunnen worden bevorderd door de aanleg van een bomenrij op de kruin.

Schinkelpolder

Gezien de perifere situering ten opzichte van de N201 - aan de overzijde van de ringvaart van de Haarlemmermeer - zijn voor de omgang met de onderdelen van de Schinkelpolder geen specifieke adviezen geformuleerd. Verwacht wordt dat deze objecten voldoende buiten de invloedsfeer van de werkzaamheden aan de N201 zullen blijven.

Literatuur

- Berg, M.W. van den, & S.J. Kluiving**, 1992. *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting op kaartblad 24 Zandvoort en 25 Amsterdam*. DLO-Staring Centrum/Rijks Geologische Dienst, Wageningen/Haarlem.
- Brinkkemper, O., e.a. (redactie)**, 1998. *Handboek ROB-specificaties*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort.
- Gras, C.**, 2003. Historische topografische kaarten Noord-Holland. *Bladen van de Chromo-topografische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden schaal 1:25.000, 1894-1923*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.
- Groot, T.A.M. de**, 1994. Holoceen. De jongste ontwikkeling van het landschap; De Kustbarrière: Ontwikkeling van strandwallen en zeegaten. In: M. Rappol & C.M. Soonius (red.); *In de Bodem van Noord-Holland*. Lingua Terra, Amsterdam.
- Haartsen, A., J. Lenten & C. ten Oever-van Dijk**, 2001. *Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Holland. De cultuurhistorie van Meerlanden en Amsterdam*. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Molenaar, S.**, 1999. Ondergronds Logistiek Systeem (OLS) in de provincie Noord-Holland; een Aanvullende Archeologische Inventarisatie (AAI). *RAAP-briefverslag 1999-2027*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Molenaar, S.**, 2000. Schiphol Logistics Park (SLP); een verkennend archeologisch onderzoek. *RAAP-rapport 541*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Provincie Noord-Holland**, 2003a. *Nota cultuurhistorische regioprofielen*. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Provincie Noord-Holland**, 2003b. *Streekplan Noord-Holland Zuid*. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- Riezebos, P.A., & A. du Saar**, 1969. Een dwarsdoorsnede door de mariene holocene afzettingen tussen Vijfhuizen en Vinkeveen. *Med. Rijks Geol. Dienst*, N.S. 20.
- ROBAS Producties**, 1989. *Foto-atlas Noord-Holland, schaal 1:14.000*. ROBAS Producties, Den IJp.
- Schute, I.A.**, 1998. N.V. Luchthaven Schiphol. Vijfde Baan (5P) Schiphol. Archeologisch Onderzoek. *RAAP-rapport 335*. Stichting RAAP, Amsterdam.
- Soonius, C.M. & D. Bekius**, 2006a. Onderzoeksgebied project N201, gemeente Haarlemmermeer; archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek. *RAAP-rapport 1308*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Soonius, C.M. & D. Bekius**, 2006b. Project N201, onderzoeksgebied projectdeel omlegging Schiphol-Rijk, gemeente Haarlemmermeer;

archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek. *RAAP-notitie* 1765. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Soonius, C.M. & D. Bekius, 2006c. Project N201, onderzoeksgebied projectdeel Fokkerweg 2X2 rijstroken, gemeente Haarlemmermeer; archeologisch, historisch-geografisch en architectuurhistorisch bureauonderzoek. *RAAP-notitie* 1766. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.

Vos, G.A., 1992. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Toelichting bij kaartblad 24-25 West, Zandvoort-Amsterdam*. DLO-Staring Centrum, Wageningen.

Woltering, P.J., 1988. Amstelveen, locatie Vredeveld. In: Archeologische kroniek Noord-Holland. *Holland* 20: 297.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote historische atlas van Nederland, schaal 1:50.000; Deel 1: West-Nederland*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
BP	Before Present (voor 1950)
CHW	CultuurHistorische Waardenkaart
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
KICH	KennisInfrastructuur CultuurHistorie
-Mv	beneden maaiveld
RACM	Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschappen en Monumentenzorg
ROB	Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer

Overzicht van figuren en tabellen

Figuur 1. De ligging van het onderzoeksgebied (gearceerd); inzet: ligging in Noord-Holland (ster).

Figuur 2. Resultaten bureauonderzoek - archeologie.

Figuur 3. Resultaten bureauonderzoek - historische geografie en architectuurhistorie.

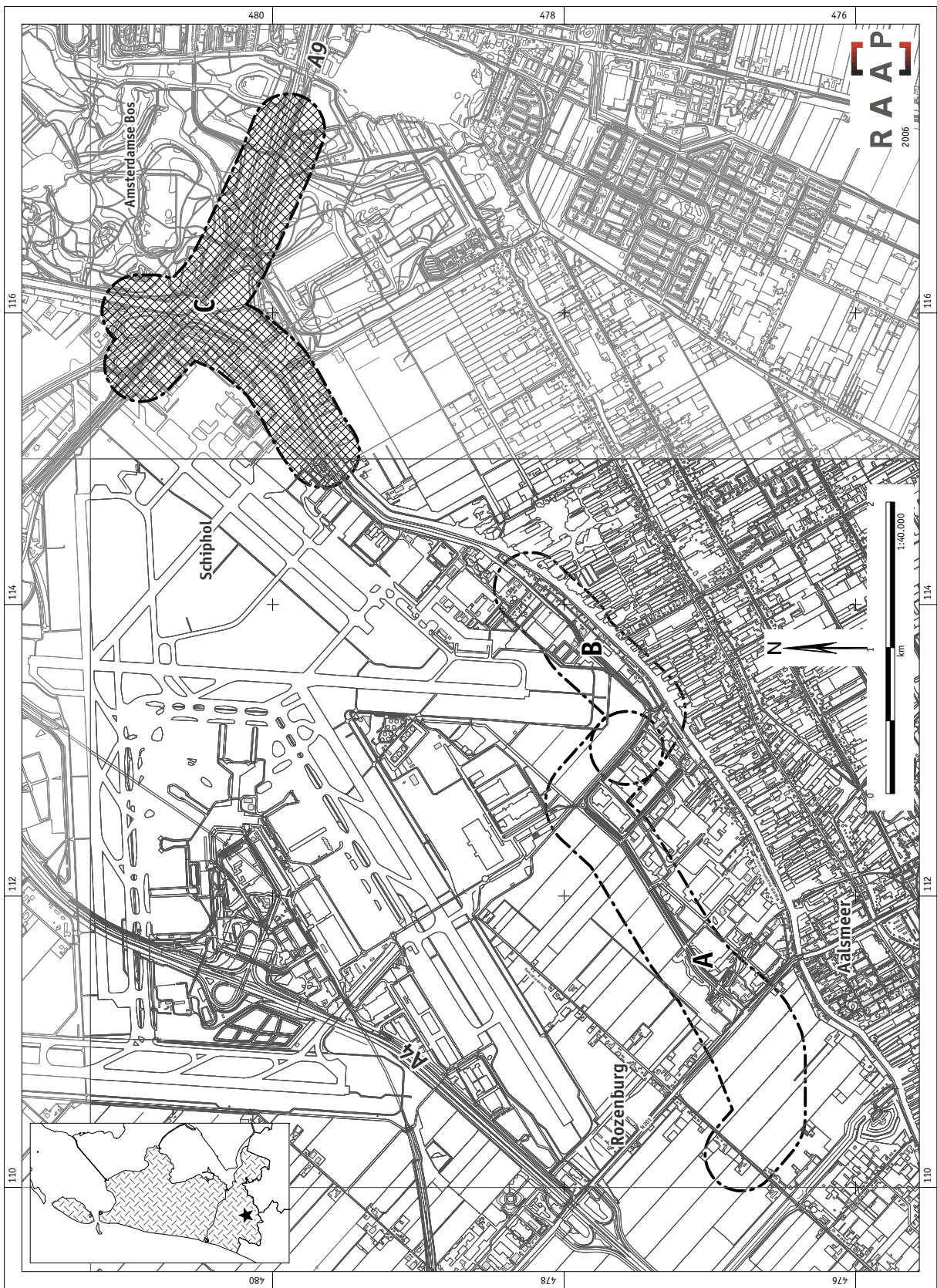
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Verklarende woordenlijst

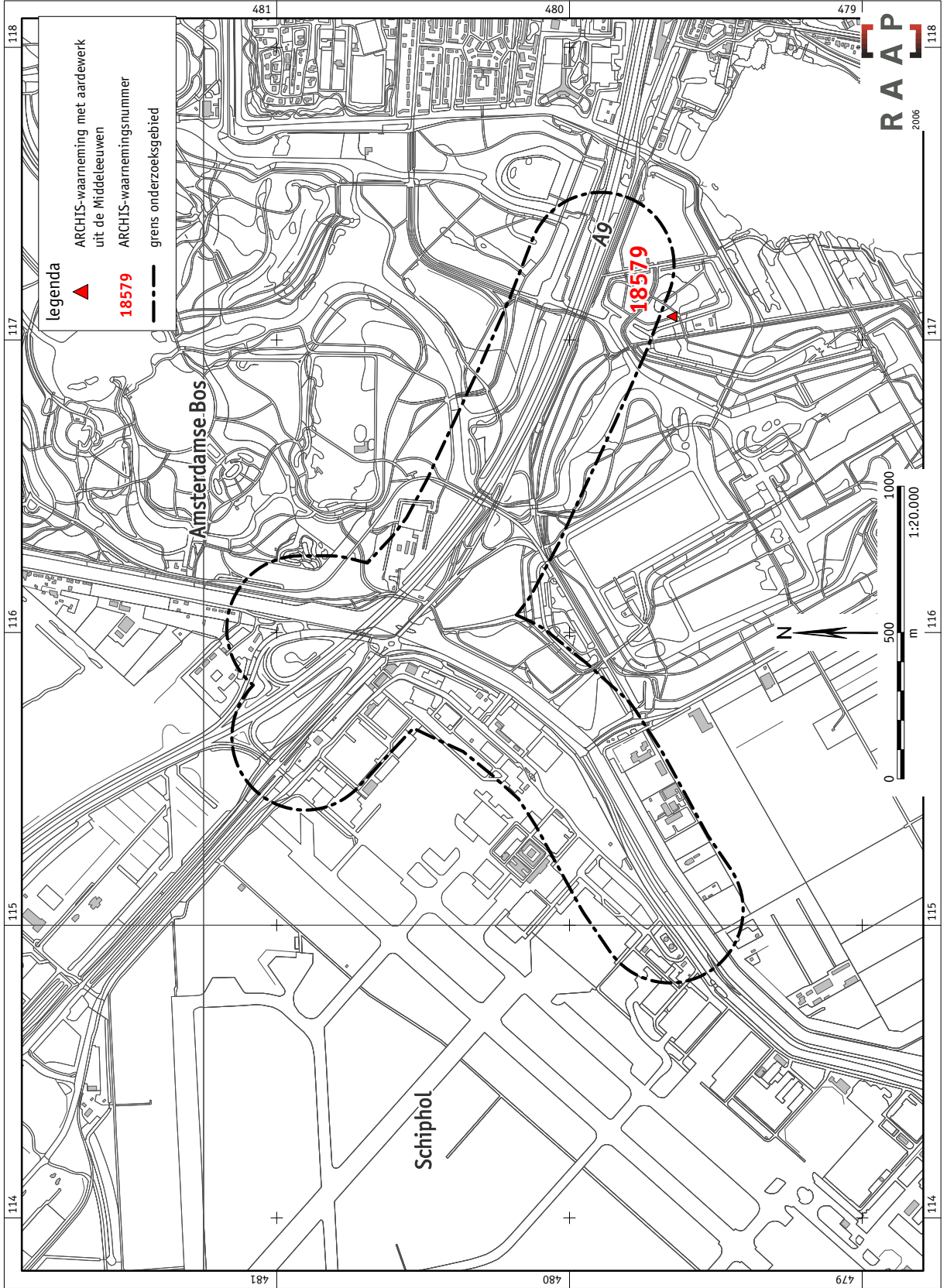
- dekzand** Fijnzandige afzettingen die onder periglaciale omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).
- Holoceen** Jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 8800 jaar voor Chr. tot heden).
- Pleistoceen** Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatwisselingen van gematigd warm tot zeer koud (de vier bekende IJstijden). Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 voor Chr.).
- strandwal** Door branding en zeestromingen ontstane zandrug parallel aan de kustlijn welke uiteindelijk boven gemiddeld hoogwater uitkomt.
- Weichselien** Geologische periode (laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden.

Periode	Datering			
Nieuwe tijd	1500	-	heden	
Late Middeleeuwen	1050	-	1500	na Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1050	na Chr.
Romeinse tijd	12 voor	-	450	na Chr.
IJzertijd	800	-	12	voor Chr.
Bronstijd	2000	-	800	voor Chr.
Neolithicum (nieuwe steentijd)	5300	-	2000	voor Chr.
Mesolithicum (midden steentijd)	8800	-	4900	voor Chr.
Paleolithicum (oude steentijd)	300.000	-	8800	voor Chr.

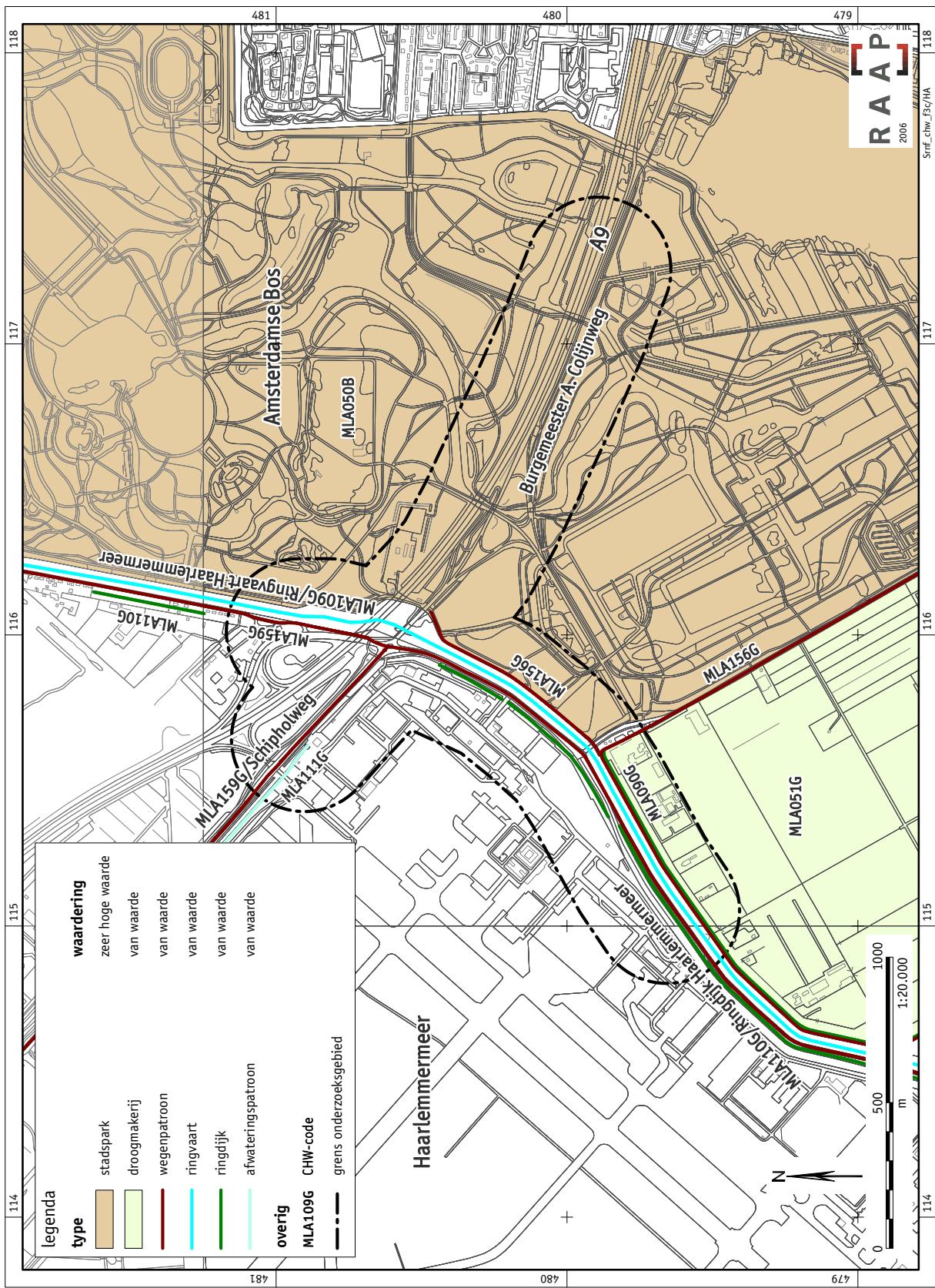
Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied projectdeel omliggende aansluiting Fokkerweg op A9 (C= gearceerd). A= Schiphol-Rijk B= projectdeel Fokkerweg 2x2 rijstroken; inzet: ligging in Noord-Holland (ster).

Figuur 2. Resultaten bureauonderzoek - archeologie.

Figuur 3. Resultaten bureauonderzoek historische geografie en architectuurhistorie.